

УДК 27-242/245:26-246.7
DOI: 10.26661/swfh-2017-49-026

Л. А. Петрушко

СМУТОК І ПЛАЧ У СТАРОЗАВІТНИХ ТЕКСТАХ ЯК ДЖЕРЕЛО ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ

Стаття присвячена проблемі печалі та сліз у поширених на Русі оповідних текстах Старого Завіту. З'ясовано та проаналізовано обставини, за яких згадуються нерадні емоції у П'ятикнижжі та історичних книгах. Виявлено їх позитивну, негативну чи нейтральну оцінку. Відповідно до цього здійснено поділ на три групи: природні, богоугодні та гріховні емоції. Через повідомлення про смуток і плач зроблено висновок про систему цінностей людини епохи Середньовіччя, першоджерелом якої були тексти Святого Письма. Визначено загальну конотацію печалі та сліз в оповідних книгах Старого Завіту.

Ключові слова: печаль, сльози, система цінностей, Старий Завіт, П'ятикнижжя, книги історичні.

Побачити живу людину минулого з її внутрішнім духовним світом – мета, яку все частіше ставлять перед собою нинішні дослідники. У сучасній історіографії ці пошуки виділилися в окремий напрям – антропологічний. І хоча науковий інтерес становить кожна епоха, чи не найбільш цікавим є період Середньовіччя, матеріали якого дозволяють застосувати означений метод у його класичному варіанті.

Зважаючи на визначальну роль християнства в ту добу, першочерговим завданням при вивченні тих чи інших явищ життя є звернення до духовно-релігійних текстів, насамперед – Святого Письма. Не є винятком і праці у сфері історії емоцій, зокрема сліз. Так, у відомій монографії з історичної антропології Ж. Ле Гоффа і Н. Трюона, у розділі, присвяченому слізнотворенню, автори виводять виток сприйняття плачу в Середньовіччі саме з Нагірної проповіді Спасителя – “Блаженны плачущие...” (Мф 5:4) і в цілому з Нового Завіту [1, 189 с.]. Також і Ф. Конт, включає, за його ж словами, конкретний випадок – сльози в духовній культурі старообрядців – у більш широкий історичний контекст, приділяючи увагу сльозам у Святому Письмі та творіннях Отців. Пишучи про біблійні тексти, дослідник висловлює цінне для нас спостереження, яке підтверджує важливість вивчення ветхо- та новозавітної традиції задля кращого розкриття теми сліз: “В Писанні плач наделяється таким глибоким і благородним смыслом, что его влияние ощущается на всем протяжении истории как западной, так и восточной христианской традиции” [2, с. 113].

Тобто проблема вивчення печалі та сліз, у тому числі на вітчизняних матеріалах, тісно пов'язана з біблійними текстами. Цей факт зумовлює необхідність їх спеціального дослідження. Тому варто детально зосередити увагу якщо не на кожній із книг окремо, то хоча б на їх групах. Дана стаття присвячена першим двом групам текстів Святого Письма – П'ятикнижжю Мойсеевому та історичним книгам (Ісуса Навина (у ній ми не знайшли згадок нерадних емоцій), Суддів, Руф, I-IV Царств, Есфір), поширеним на Русі у збірниках для читання [3, с.68–83]. Завдання, яке ставимо перед собою у даній розвідці, – з'ясувати обставини смутку та плачу з їх оцінкою і виражену через них систему цінностей. Адже нерадні емоції виникають у результаті невідповідності дійсності ідеалам [4, с. 13], тому через їх вивчення можна наблизитися до того, якими були ці ідеали/“ідеали”, які з них схвалювалися, а які засуджувалися.

Відсутність згадок сліз і скорботи у перших главах книги Буття свідчить про те, що Бог створив світ для радості [5, с. 90]. Тим більше, Він є об'єктом задоволення, радості, благоговіння та бажання людських сердець. Середньовічне богослов'я знало терміни, якими описувалася радість у Бозі єдиного творіння – людини [6, с. 46]. Хвороби, смерть, а з ними – печаль і сльози увійшли у світ після гріхопадіння. Ні перші, ні другі не були властивими природі людини, але стали частиною її життя після порушення Божої заповіді. Як пише прп. Єфрем Сирін, “и до вкушения знали они [Адам і Єва – Л. А.] добро по опыту, о зле только слышали; после же вкушения произошло противное: о добром они стали только слышать, худое же испытывать на деле, ибо Бог отнял у них славу, какой были облечены, но овладели ими печали, которые прежде не касались их” [7, с. 17].

Вперше печаль у Святому Письмі згадується у Господньому вирокі Адаму (а через нього з Євою – і всім нащадкам) саме після гріхопадіння прабатьків і їх небажання розкаятися у своєму непослуху Богу : И Адаму рече ... въ печалехъ снѣси тую вся дни живот а твоєго (Бут 3:17). Адам, порушивши Господню волю, змушений був добувати хліб насущний у трудах і скорботі, тоді як дотримання заповіді дарувало б йому безпечальне вкушення плодів [7, с. 305].

Тобто всі сльози і печаль, які мали і матимуть місце у світовій історії, і ті, які згадані у Святому Письмі – це наслідок гріха. Однак книги Старого Завіту не дають підстав для твердження, що згадані емоції є гріховними. Останнє залежить від того, чим вони породжені. Оскільки людина не була створена для бід, хвороб і смерті, то, зрозуміло, що названі обставини викликають у неї смуток і плач. Вони сприймаються як природні і не засуджуються. Якщо ж печаль і сльози спричинені не особистим нещастям, а негараздами ближніх, або ж душевним зворушенням та розчуленням, то перші свідчать про кращі сторони людської душі: любов, співчуття, співпереживання, м'якість. А тому навіть схвалюються. Святими і угодними Богу є сльози і печаль, породжені розкаянням у своїх гріхах. У тих же випадках, коли за згаданими емоціями стоїть нереалізованість гріховних прагнень, то й самі скорбота і плач є гріховними і осуджуються. Таку тричленну класифікацію зустрічаємо у Лествиці прп. Іоанна Лествичника [5, с. 89], поширеній на Русі, та й досліджувані

тексти дозволяють застосувати її при розгляді сумних емоцій у книгах Старого Завіту. Розпочнемо із тих, які мали природні, звичайні обставини появи.

Найчастіше згадуваною обставиною таких сліз і скорбот є втрата дорогих людей, їх смерть: Прийде же Авраамъ рыдати по Саррѣ и плакати (Бут 23:2), да приближатся дніе плача отца моего (Бут 27:41) (решту цитат див. за посиланнями Бут 35:8, Бут 37:34-35, Бут 42:38, Бут 44:31, Бут 50:1,4,10-11, Чис 20:29, Втор 34:8, Втор 21:13, 1Цар 25:1, 1Цар 28:3, 2Цар 1:12,17,24,26, 2Цар 11:26, Лев 10:6; 1Цар 30:6, Суд 11:37,38,40). Такі емоції викликає смерть, втрата і тих людей, які є рідними (дружини, чоловіка, батьків, дітей, годувальниці, друзів) і важливими для всього народу (пророків Аарона, Мойсея, Самуїла, царя Саула і його сина Іонафана), і звичайних ізраїльтян. Можливо, в останніх випадках, окрім природного жалю за тими, кого не стало в живих, мали місце і хвилювання за подальшу долю Ізраїльського народу. Також, окрім скорботи за життям ближніх, зустрічаємо й оплакування власної смерті (Суд 11:37) і смерті в юному віці (Суд 11:38, 40).

Щодо сприйняття печалі та плачу, породжених названими вище обставинами, то і контекст зазначених повідомлень (відсутність осуду, заборони, покарання за скорботу), і те, що, як правило, це туга і сльози праведників або тих людей, у діяльності яких не прочитуються негативні риси, дозволяє, на наш погляд, зробити висновок, що сприйняття сумних емоцій за таких умов є позитивним. Така думка підтверджується також тим, що у наведених вище цитатах зі Святого Письма кілька разів згадуються дніе плача або ж вказується на плач впродовж певного періоду часу (сім, сімдесят днів). Це означає, що існували навіть поховальні звичаї оплакування, у яких, як зазначає проф. О. П. Лопухін, виражається і природна скорбота через втрату, і вдячність та пошана до людини, котра померла [8, с. 141]. Ще двома аргументами можна назвати заклик Давида оплакати царя Саула: плачіте по Саулѣ (2Цар 1:24); і наявність повідомлення про оплакування в одній із заповідей Второзаконня: и да плачется отца своего и матере своея мѣсяць дній (Втор 21:13).

Тобто, згідно зі Старим Завітом, у скорботі та сльозах через смерть дорогих людей нічого осудливого немає. Єдине, що заборонялося і було гріховним, це печаль, яка переходила в нарікання, незгідність із Божою волею.

Таким чином, життя можна назвати однією з перших цінностей, із втратою якої пов'язані нерадісні емоції. Як ми зазначали вище, зазвичай, плач породжує чиясь смерть, але є й згадки про оплакування власного дівочтва, юного життя. У цьому контексті варто розглянути і загрозу їй (цінності) як підставу для смутку. Так, вираженням природних почуттів тривоги за своє життя, яке повністю залежало від фараона, була печаль двох ув'язнених царедворців, котрі побачили незвичайні сни і думали про їх значення [8, с. 222] *что, яко лица в аша уныла дн есь?* (Бут 40:7). Страх за своє життя спричинив і скорботу царя Давида, коли йому загрожувала кара з боку народу, розгніваного через нашествя ворогів, спалення Секелагу і полон людей: *И оскорбѣ давидѣ зѣл о* (1Цар 30:6). Хвилювання і жаль породжує також загроза життю рідної дитини: *смятѣся утрѣба ея о сынѣ ея* (3Цар 3:26).

Природну скорботу викликають і фізичні страждання, які теж вважаємо за можливе розглядати в контексті цінності життя. Велика печаль охопила царя Саула, який через поразку від філістимлян упав на меч, однак не помер одразу: *объятъ мя тма лютая, яко ещѣ душа моя во мнѣ* (2Цар 1:9) (власне, тут оцінка є незрозумілою).

Згадується у Старому Завіті як підстава для смутку та сліз і безчадність. Її ми вважаємо за потрібне помістити в тому ж ціннісному контексті, адже вона не відповідає ідеалу життя двічі – як неможливість продовжити себе, свій рід у нащадках і як вада здоров'я. Тому й приділено їй увагу, хоча й згадуються печаль і плач лише однієї жінки – пророчиці Анни, матері пророка Самуїла: *и сѣтоваше, и плакаше, и не ядыше* (1Цар 1:7); *И рече ей: что ти есть, яко плачешися? и почто не яси? и почто біеши сѣрдце твоѣ* (1Цар 1:8) (мається на увазі печалю, повторенням сумного помислу).

Завершуючи огляд індивідуальних печалі та сліз, пов'язаних із життям, загрозою йому і втратою, згадаємо ще один плач, представлений двома згадками – плач немовлят, можливо, неусвідомлений, але, очевидно, теж викликаний певними незручностями, холодом, голодом: *Воскричавъ же отроча, восплакася* (Бут 21:16); *Отверзши же, видить отроча плачущееся въ ковчѣжцѣ* (Вих 2:6).

Як природні, на нашу думку, варто класифікувати також скорботи та сльози, викликані суспільними бідами народу: *и восплакашася людие зѣло* (Чис 14:39); *и обрѣщутъ я зл а многа и скорби* (Втор 31:17), а також *Вих 15:15, Втор 31:21, Суд 20:23, Есф 4:3, 1Цар 15:11*. Частина цих згадок стосується нерадісних емоцій, які можна розцінювати як такі, що породжені любов'ю до свого народу, співчуттям до співвітчизників (співплемінників), і це є святі сльози любові.

Неодноразово сльози є проявом душевного зворушення і розчулення, які часто виникають під впливом родинних почуттів і викликані різними обставинами. Серед них однією з перших варто назвати радісну зустріч після тривалої розлуки. Книга Буття так описує цей момент: *И притечѣ Исавъ во срѣтеніе ему: и объеъмъ его, припадѣ на выю его и облобыза его: и плакастася оба* (Бут 33:4). Тут сльози Ісава, який раніше мав глибоку образу на брата через вкрадене благословення, свідчать про сердечну доброту і його братську любов та самовідданість, на що повною взаємністю відповідає Іаков, котрий прийшов, щоб примиритися з ним [8, с. 191]. Впрямь же Іосифъ колесніцы своѣ, изыде во срѣтеніе Израилю, отцу своему... и явився ему, нападѣ на выю его и плакася плачемъ великимъ (Бут 46:29) – зустріч Іосифа з батьком своїм Іаковом. Таку саму обставину можна назвати і щодо плачу Іосифа та Веніаміна, коли перший відкрився своїм братам, що він – проданий ними в рабство син Іакова і єдинокотробний брат Веніаміна. Власне, сама зустріч відбулася раніше, але волю сльозам Іосиф дав лише тоді, коли залишився з братами наодинці і розкрив їм свою

таємницю. Плач Йосифа як прояв щирості його братньої любові, подібно плачу Ісава, переконав братів у тому, що він не тримає на них жодного гніву [7, с. 55].

Зустріч виступає обставиною плачу тоді, коли Йосиф вперше побачив свого єдинокровного брата Веніаміна: Возмутися же Йосифъ: подвижесе бо утроба его о братъ свемъ, и искаше плакати: вшедь же въ ложницу, плакася тамо (Бут 43:30). Однак, як пояснює О. П. Лопухін, “волнение душевное, заставившее Иосифа оставить теперь братьев, не было одним движением естественного чувства, но и чувством нравственного удовлетворения и успокоения касательно благожелательности отношений братьев к Вениамину ... чувство облегчения после ожидаемой тяжелой опасности за любимое существо – одно из сильнейших” [8, с. 239]. Тобто сльози були породжені не лише радістю зустрічі, але й розчуленням від тієї любові, яку мали брати до Веніаміна. Так само зворушує Йосифа їх розкаяння у гріху проти нього : Отвратився же от нихъ , проплакася Иосифъ (Бут 42:24) [8, с. 234] – під час першої зустрічі, за якої вони розцінюють ту біду, що їх спіткала, як справедливу кару за кров проданого Йосифа ; И плакася Иосифъ, глаголющымъ имъ къ немъ у (Бут 50:17) – коли після смерті батька, брати, щиро визнаючи свою провину, просять пробачити їх заради пам'яті отця, і в ім'я Єдиного у всіх них Бога [8, с. 270].

Ймовірно, саме радість після всіх труднощів, які були пережиті в дорозі, породжує і сльози Іакова, коли він вперше бачить свою майбутню дружину : и цѣловъ а Иаковъ Рахиль , и возопивъ гласомъ своимъ , восплакася (Бут 29:11) [8, с. 161].

Плач Іонафана та Давида викликаний, напевно, зворушенням від зустрічі (вона не була після довгої розлуки, однак їй передували великі хвилювання, зокрема за життя Давида) і жалем, що Давиду все-таки загрожує небезпека з боку Саула і що їм потрібно розлучитися : и плакася кийждо о другъ друзъ до скончания велика (1Цар 20:41). Тобто такі емоції породжує передчуття швидкої розлуки.

Так само про кращі сторони людської душі свідчать сльози двох жінок , які не бажають розлучитися з матір'ю своїх чоловіків : онъ же воздвигоша гласы своя и плакашася (Руф 1:9); И воздвигоша гласы своя, и плакаша паки (Руф 1:14). Загальний контекст усіх цих повідомлень і особи, яким належать згадані емоції, свідчать на користь припущення, що печаль і сльози розчулення та зворушення позитивно оцінюються у Старому Завіті.

На підставі наведених згадок зі Святого Письма можна зробити висновок про те, що поряд із життям і особистим та суспільним благополуччям, цінністю, яку засвідчують ветхозавітні тексти, є добрі відносини між людьми, насамперед між близькими родичами, а також праведність ближніх (маємо на увазі братів Йосифа).

Також позитивна оцінка смутку і плачу, викликаних співчуттям: яко сокрушися о давидъ , зане соверши [злѣбу] на негѣ отецъ его [9, с. 280] (1Цар 20:34); 1Цар 22:8, 1Цар 23:21. Вони засвідчують те, що благополуччя ближніх теж є однією з найважливіших цінностей.

Кілька разів історичні книги Біблії згадують покайний плач за гріхи. Найчастіше їх усвідомленню передує Боже покарання або попередження про нього: “Яко людїе жестоковѣйнии суть, да не убїю тебѣ на пути”. И услышавше людїе слово сіе страшное, восплакашася въ плачевныхъ [ризахъ] (Вих 33:3–4). Такими є біди народу, загроза життю, хвороба рідної дитини і власна. Двічі йдеться про усвідомлення своїх гріхів і каяття без попереднього покарання; так розкаються брати Йосифа Прекрасного, коли дізналися, що він їх брат (Бут 45:5); і цар Саул, усвідомивши правоту Давида (1Цар 24:17). З цього можна зробити висновок, що нещастя слугують для людини іноді єдиним шляхом для покайння. А про значення останнього можна судити з наслідків, які мав цей плач (і скорбота): це відвернення Божого гніву від Ахава (3Цар 21:29), одужання Єзекії від смертельної хвороби (4Цар 20:5; 4Цар 22:19), виправлення Ізраїльського народу (Вих 33:4), примирення Саула з Давидом (1Цар 24:21-23). Покайні сльози засвідчують такі цінності, як святість, слідування Божим заповідям.

На противагу цьому гріховні сльози і печаль показують те, що іноді місце істинних ідеалів займають неправильні – життя по своїй волі, за пристрастями. І невідповідність дійсності цим “ідеалам” теж породжує нерадісні емоції, однак вони є гріховними. Більшість із них виражає невдоволення єврейського народу, виведеного з єгипетського рабства, через труднощі шляху пустелею (Чис 11:4,10,13,18,20; Чис 14:1). Це плач примхливий, плач нарікання, ремствування на Бога. Гріховність цього плачу розуміється як із того, що викликало його – невдячність Богові, Який визволив їх із рук поневолювачів і Який завжди турбується про них, так і те, до чого він призвів – гнів Божий.

Так само гріховним був плач Ісава, залишеного без батьківського благословення : Умилившуся же Исааку, возопи гласомъ велиимъ Исавъ и восплакася (Бут 27:38). Гріховним, бо, як пояснює прп. Єфрем Сирин, Ісав заплакав через втрату не духовних благословінь, а добрих плодів землі Ханаанської, що не буде старшим над братами, що не його уділом стала земля благословенна [7, с. 44]. Його сльози можна було б назвати природними і в чомусь навіть праведними, якби він сумував за високим, святим. Але оскільки причиною печалі були позбавленість земних благ, відчай, що благословення вже дано брату, то сльози Ісава мають інший характер, оцінку.

Заздрість, невдача у реалізації задуму згубити того, до кого він мав це зле почуття, і вражена від цього гордість породили також скорботу Амана: Амънъ же иде въ домъ свой скорбя преклонивъ главу (Есф 6:12).

Гріховною була і печаль Давидового сина Амнона: и скорбяше Амнонъ, яко и разболѣтися [ему] сестры своей ради Фамары (2Цар 13:2), про що свідчить і причина (заборонені почуття до своєї сестри) і наслідок (недуга самого Амнона і гріх проти Фамарі).

Згадується також і лукавий плач – щодо сліз дружини Самсона, яку слугували засобом, щоб вивідати відповідь на загадку, задану їй чоловіком гостям: *И плакаса предъ нимъ седмь дній* (Суд 14:17).

Прив'язаність до матеріального, небажання розлучитися з ним як можливу (і, мабуть, непоодинокую, якщо про неї йдеться у книзі Второзаконня) причину смутку прочитуємо у заповіді: *и не опечалися въ сердцы своёмъ, дающу ти ему* (Втор 15:10).

Якщо у більшості з наведених вище згадок, оцінку та погляд на печаль і сльози можна було зрозуміти лише опосередковано, з контексту, то далі слід сказати і про кілька випадків, де прочитуємо прямі етику та богослов'я скорботи і плачу. Так, слова живъ Госп одъ, *йже изб ави душу мою от всяк ія скорби* (2Цар 4:9) навчають розумінню того, що Господь рятує від усякої скорботи.

Згадуваною вище заповіддю забороняється смуток як прояв жалю за матеріальним (коли людина позичає): *и не опечалися въ сердцы своёмъ, дающу ти ему* (Втор 15:10).

Оскільки смуток суперечить радості і радісним подіям, відділяється від останніх. Одного разу йдеться, згідно з тлумаченням О. П. Лопухіна, про невідповідність печалі “змісту радісного приношення Господу від начатків тих благ, якими Він обдарував людину” [8, с. 649]: *и не яд охъ въ болъзни мо ей от нихъ ...* (Втор 26:14). Подібно пояснює і заповідь Второзаконня щодо дружини з полонених (да плачется отца своего и матери своей м есяць дній: и по с емъ ... *будеть тебъ жен а* (Втор 21:13)) блаж. Феодорит Кирський: “Не хочет, чтобы к веселью примешивался плач и к улыбке – слезы. Поэтому предписывает, чтобы пленнице дано было время на слезы тридцать дней, а потом уже, когда освободится от слез, вступала она в супружеское общение” [10, с. 210].

Плач як вираження тієї ж природної скорботи за покараннями священиками, хоча і заборонений Аарону і синам, однак був дозволений всім іншим: братія же *ваша весь домъ Израилевъ да плачутся запаления* (Лев 10:6).

Узагальнюючи інформацію про печаль і сльози в оповідних книгах Старого Завіту можемо сказати наступне. Найчастіше зустрічаються згадки природних обставин нерадісних емоцій, більшість із яких пов'язані з такими цінностями, як Божі дари життя і благополуччя (особистого та суспільного): смерть (близьких людей і власна), тривога за життя (своє і дитини), фізичні страждання, безчадність, плач немовлят, а також суспільні біди. Чимало з цих печалей і сліз викликані нещастями ближніх, але все-таки вони стосуються і безпосередньо тих, хто плаче чи перебуває у скорботі, тобто присутня значна частка особистих причин для переживань. Про вищі душевні почуття (такі як любов, відданість, співчуття, радість духовному переродженню ближніх), в яких менше “власних” підстав, свідчать сльози і смуток у зв'язку з зустріччю, з небажанням покидати матір своїх покійних чоловіків, чужими нещастями і покаванням братів. Через них виражені такі цінності як приязні відносини між людьми (у першу чергу – родичами), благополуччя і праведність ближніх.

Суттєва увага приділена і духовним сльозам та печалі, породженим покаванням. Вони засвідчують найвищий ідеал християнства – послух Божій волі і слідування Його заповідям.

На протигагу цьому через сльози і печаль, викликані невдоволенням, втратою земних благ, неможливістю або невдачею у реалізації злих намірів, прив'язаністю до матеріального, у Старому Завіті показано те, що іноді місце істинних ідеалів займають неправильні – життя по своїй волі, за своїми пристрастями. Невідповідність дійсності цим “ідеалам” теж породжує нерадісні емоції, однак вони є гріховними. На останнє вказують як причини, що їх викликають, так і негативні наслідки, до яких вони призводять – Божий гнів, хвороба, злочин, зрада тощо.

У цілому сльози і печаль мають негативну конотацію як невідповідні ідеалу благополуччя, властивого людській природі. Про це свідчать фрази зі Старого Завіту, в яких сказано про позбавлення людини від скорбот Господом (і поряд із цим подається думка про те, що саме Бог є Рятівником і Помічником), а також де йдеться про необхідність відділення плачу від радісних подій (жертвопринесення Господу і подружнього життя).

Ця стаття є лише першим кроком у з'ясуванні погляду на смуток і плач у текстах Святого Письма. Вивченню цієї проблеми в інших біблійних книгах варто присвятити увагу на наступних етапах дослідження.

Джерела та література

1. Ле Гофф Ж. История тела в средние века / Жак Ле Гофф, Никола Трюон; [пер. с фр. Е. Лебедевой]. – М.: Текст, 2008. – 189 с.
2. Конт Ф. “Кончавше правило, паки начах молитися Христу и Богородице со слезами” (Слезы в русской духовной культуре) / Франсис Конт // Тело в русской культуре: сб. статей / [Сост. Г. И. Кабакова, Ф. Конт]. – Москва, 2005. – С. 113–118.
3. Алексеев А. А., Лихачева О. П. Библия / А. А. Алексеев, О. П. Лихачева // Словарь книжников и книжности Древней Руси. – Ленинград, 1987. – Вып. I. (XI — первая половина XIV вв.). – С. 68–83.
4. Селігей П. О. Внутрішня форма назв емоцій в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 “Українська мова” / П. О. Селігей. – К., 2001. – 24 с.
5. Иоанн Лествичник, преподобный. Лествица, возводящая на небо / Иоанн Лествичник. – Симферополь: Изд-во Шпатакова “Родное слово”, 2013. – 368 с.
6. Барт К. Богословие красоты / Карл Барт // Страницы. Богословие, культура, образование. – 2012. – Т. 6, вып.1. – С. 45–57.
7. Ефрем Сирий, св. Творения. В 8 томах – Т. 3. / Ефрем Сирий. – Москва: Изд-во Посад, 1994. – 435 с.
8. Лопухин А. П. Толковая Библия или Комментарий ко всем книгам Св. Писания Ветхаго и Нового Завета. Т. 1. Пятюнжии Моисеево / А. П. Лопухин. – Петербург, приложение к журналу “Странник”, 1904. – 669 с.

9. Лопухин А. П. Толковая Библия или Комментарий ко всем книгам Св. Писания Ветхаго и Нового Завета. Т. 2. Книги Иисуса Навина, Суддей, Руфь и Царств / А. П. Лопухин. – Петербург, приложение к журналу “Странник”, 1905. – 585 с.
10. Творения блаженного Феодорита епископа Киррского. Часть первая / Феодорит Киррский. – Свято-Троицкая Сергиева лавра: собственная типография, 1905. – 433 с.

Petrushko L. Sadness and crying in the old testament texts as the source of the value orientations

The article is devoted to the problem of sadness and tears in Rus narrative texts of the Old Testament. The author finds and analyzes the circumstances of the joyless emotions mentioned in the Pentateuch and historical books. Their positive, negative or neutral rating was revealed. According to estimates these emotions were divided into three groups: natural, godly and sinful emotions. Information of sadness and weep helps to analyze the system of values of the human of the Middle Ages which primary source was the text of Scripture. The author also identifies the general connotation of sadness and tears in the narrative books of the Old Testament.

Key words: *sadness, tears, system of values, Old Testament, the Pentateuch, the historical books.*